JORDI RIUS I CORNADÓ

DOCUMENTACIÓ CATALANA A L'ARXIU DATINI: LA CORRESPONDÈNCIA DEL MERCADER BARCELONÍ LLEONARD DE JOHAN

La importància de la companyia Datini de Prato ha estat àmpliament estudiada gràcies a la labor llarga i metòdica portada a terme pel professor Melis (1914-1973) i els seus collaboradors. Conseqüència d'això ha estat l'aparició a la llum pública de gran part del fons documental de l'arxiu de la companyia i l'ús que se n'ha fet com a base de molts estudis i, sens dubte, de treballs importants dins el camp de la història econòmica de final de l'Edat Mitjana.

Ací voldria plasmar una breu notícia sobre una petita part d'aquesta documentació,[1] redactada en un català que, sovint, comporta serioses dificultats tant a nivell paleogràfic com a nivell interpretatiu. Això és degut a la dificultat intrínseca de la lletra comercial i a la vegada a la italianització de certes paraules. Em refereixo a les cartes escrites pel mercader de Barcelona Lleonard de Johan a Luca del Sera, associat de Francesco di Marco a València i màxim representant de l'organització de la companyia Datini a la Península Ibèrica.

El nombre de cartes és important puix que sobrepassen el centenar. Són unes lletres que a nivell cronològic es situen entre els anys 1396 i 1405, però perfilant, podríem dir que bona part de la documentació conservada pertany als anys 1398 i 1400. Com la majoria dels documents comercials d'aquesta època ens dóna la possibilitat d'obtenir força dades de les relacions mercantils; en aquest cas, que hi podien haver entre ambdues ciutats, i precisament en un moment en què la situació econòmica de Barcelona no era bona. És un moment, com diu Cl. Carrère [2] en el qual la presència d'italians demostra les dificultats que estava passant Barcelona, com ho demostra el fet que la ciutat es manifestés acollidora per tal que els estrangers hi trobessin els avantatges suficients per a poder desenvolupar llur comerç dins la normativa general de la pròpia ciutat. En el moment en què la companyia Datini s'installa al Principat [3] les

1. En l'arxiu Datini hi ha 153.000 lletres, de les quals unes 23.000 concerneixen a la correspondència de la companyia amb la Península Ibèrica.

2. Cl. CARRÈRE, *Barcelona 1380-1462: un centre econòmic en època de crisi.* — Curial (Documents de cultura, 11), Barcelona 1978, pp. 24 i ss.

3. Constitueix una seu a Barcelona (serà la central a partir de 1399) i dues filials a València i a Ciutat de Mallorca.

guerres de desgast entre Barcelona i Gènova i Venècia (1390-1410), i, en especial, la competència comercial amb Gènova, provocaren que els florentins tinguessin un tracte de favor dins del nostre territori. Per això és lògic que a començament del segle XV, el rei Martí I publiqués una pragmàtica (15-I-1410) en què *tots els mercaders, de qualsevol nació, llei o condició que siguin, que amb naus, mercaderies, diners, béns o qualsevol altra cosa que els pertanyi i vindran a les dites ciutats, viles i llocs de la nostra terra, seran tractats com els nostres súbdits, mercaders o no, tindran llurs mateixos drets al moment i en les ciutats, viles, senyories i districtes on aquests mercaders estrangers habitin o fixaren llur residència.*[4] Aquesta situació era normal en una Barcelona que necessitava capital per a les seves empreses, i els italians foren uns dels qui participaren més activament en les finances reials.[5] Amb aquesta situació general i en especial de la ciutat de Barcelona no és, doncs, res estrany que tinguem la possibilitat de tenir aquesta base documental esmentada al començament.

Entrant ja en el contingut concret d'aquestes cartes de Lleonard de Johan a Luca del Sera hem d'assenyalar que les podem incloure, com diu el professor Melis[6] dins del *carteggio comune* o correspondència no especialitzada, perquè, malgrat que les dades principals que ens dóna són econòmiques, podem treure'n a més altres elements, que s'escauen dins de la faceta personal dels mercaders.

La correspondència va ésser força intensa, puix tenim cartes de Lleonard de Johan quasi de cada setmana, on generalment contesta o informa de dades demanades per Luca del Sera. Això manifesta una forta relació comercial a ambdues ciutats, així com que el correu era força regular. Hem pogut comprovar que la durada mitjana que tardava una carta entre Barcelona i València era entre 5 i 7 dies. Tenint en compte que a l'encapçalament de les cartes s'inclou un breu resum del contingut de la lletra arribada de València, es pot, malgrat les dificultats, aconseguir de discernir els interessos principals que tenien ambdós mercaders.

La varietat en el contingut de les lletres és notable, perquè hi ha cartes que tant sols tenen un interès personal per part de Lleonard de Johan (vegeu carta n.° I), altres que són informatives d'una situació molt concretitzada (vegeu carta n.° II), altres comercials (vegeu carta n.° III). Però aquesta varietat no implica que a vegades es pugui seguir els curs d'un procés per exemple contable (vegeu *fragments* IV), o bé les dificultats de venda que hi havia a València sobre certs productes.[7]

4. Citat per CARRÈRE: *obra citada*, p. 24.

5. Jaume VICENS I VIVES, *Coyuntura económica y reformismo burgués*. — Ariel (Ariel Quincenal, 8), Barcelona 1971³.

6. Federigo MELIS, *Documenti per la Storia economica dei secoli XIII-XVII*. — S. Olschki, Firenze 1972, pp. 14-27.

7. Això queda lògicament inclòs dintre les sotregades cícliques que els regnes de la

Donada la importància que creiem que tenen aquestes cartes, ací donem un petit exemple de les possibilitats que té a nivell informatiu aquest fons documental de l'arxiu Datini de Prato, i que més endavant concretitzarem amb un estudi complet del contingut en el qual tractarem no sols d'aquest mercader nostre sinó també d'altres.

Península pateixen a les darreries del segle XIV i començament del XV. En les nostres cartes queda clarament exposat a dos nivells:

a) la dificultat de circulació de diner a València: *...us certific, senyor, que jo us haguera tramés 100 florins per canbi, mas sapiats que non trobe diners per València a grans penes* (carta del 28-IX-1398)

b) dificultat de venda de certs productes: *...Senyor meu, a 17 del present mes rebí una letra de 11 del dit mes, en la qual he entés com encara no havets feyt res de les teles de Reims* (carta del 20-I-1400). Aquesta constatació queda manifestada en altres cartes del 22-IX-1400, 28-IX-1400, 4-X-1400, 11-X-1400, 29-X-1400 i 1-XII-1400.

I

Carta personal de Lleonard de Johan a Johanet, fill seu, a València, sobre la tramesa per mar de mercaderies, en la qual indica el tipus i la quantitat que ha de pagar de nòlit (17-IX-1398).

En nom de Dèu sia. En Barcelona a 17 de Setembre, any 1398.

Fac-te saber, Johanet, quet tramet, ab lo nom de Dèu que hi dó bon guany e bon salvament, per la barca d'en Horta, 2 bales de bordats, en que ha 55 peses e 5 peses de teles de campanyes. Dats-li de nòlit 6 sous. Per aquesta no dic pus. Per terra te trametré la factura,[1] però fes del nòlit con miyllor pusques. Si pots, pasa per 6 sous, sino donalin 7 sous.[2] Lo Sant Esperit sia ab tu. Amen.

Leonardo de Johan, pare teu, qui molt te saluda

1. En nombrosos documents s'indica que la factura s'enviarà per correu terrestre, mentre les mercaderies ho faran per mar, tot i que, com a vegades es diu, hi ha perill de pirateria: *...senyor, més le amat trametre per terre que per mar, per aquest moros que corren tots jorns la mar* (carta del 16-VI-1397).

2. Les dades que tenim sobre el nòlit depenen lògicament segons el tipus de carregament i nau. Les xifres es mouen entre 3 sous i 1 florí.

II

Lleonard de Johan, com en altres cartes anteriors (27 i 29 de març 1398), indica a Luca del Sera que li envia a Johanet, fill seu, a València. En aquesta carta, Lleonard de Johan demana per una banda a Luca del Sera que tingui cura del seu fill i per altra, li fa saber que Johanet realitzarà certes transaccions comercials (6-IV-1389).

Ihesus, en Barcelona a 6 d'Abril.

Senyor meu. Fac-vos saber com jo tramet a Johanet una letra e dins ha un albarà de la balla general d'ací e la responció de les 11 cotes de maiylla que vos me tramets. Prec-vos, senyor, que vos que façats respondre a Johanet a totes les letres que jo li envia, e que li façau escriure en un coern de paper totes les robes que són part de Caldero. Venrà i comprarà per mi, fins que jo sia aqui, que si plau a Dèu sopte, que esta gent d'armes [1] sia partida d'ací, jo seré aqui. E prech vos que li digau, que tingue aprop son par e de Caldero, que él sia en totes les faenes que farà. Jo fac saber a Johanet, que us enseny la letra, e prech vos que l'endresets, e que li façats apendre lo florantí,[2] e quel castiguets si fà res que fer no degué, e tenits lo per recomanat per amor de mi. Molt se recomana, en vostra gràcia, la comara, e diu que li saludeu la comara e la fiyllola. Per aquesta, senyor, ni dic pus. Lo Sant Esperit sia ab vos e ab mi. Amen.

Senyor meu. Apres que hagi escrit, rebí vostra letra ab tots los comptes, en los quals me fets saber que don 70 (borrat) a Simon,[3] dels quals senyor, jo li daré bon compliment.

Leonardo de Johan
Saluts, senyor

1. En altres documents en parla *d'aquesta gent d'armes eren passats en Sesilia.*
2. En les dues cartes anteriors, en les quals Lleonard de Johan indica l'interès d'enviar a Johanet a casa de Luca del Sera, li fa la mateixa recomanació, és a dir, que li ensenyi el florentí:
   27-III-1398: *...que almenys que sapia de legir la vostra letra aquex vostra fadrinet.*
   29-III-1398: *...e que us prech que li façats ensenyar de legir la vostra letra.*
3. Es refereix a Simon *Caldero,* anomenat anteriorment.

III

20-III-1402

En nom de Dèu, sia en Barcelona a 20 de Març 1402.

Senyor e car conpare. Certific-vos com en Romeu Farrer ma fet saber que vos li avets dit que jo no he pagat lo canbi, perque us certific, senyor, com jo le pagat e no us en cal fer noves aqui, que Simon vos pot escriure lo que vol, mas pagat es, e en aço, senyor, no us dic als.
Item mes, senyor, vos certific quem trametats les 18 dotcenes de boses d'or d'en Monsó, car be serien ora quells vos donàs, e no li dasets les teles fins que les boses agats rebudes axí com vos, senyor, sabets. E si les li avets dades jo us metria en compte les dites 18 dotcenes de boses e axi, car compare, prec vos que les aga prestament. Senyor per la present no us dic pus, però si negunes coses vos plaen, fets mo saber. Ab tant, senyor, lo Sant Esperit sia ab vos e ab mi. Amen.

Leonardo de Johan, conpare vostre qui molt vos salud

IV

Fragments sobre el pagament de 100 florins mitjançant una lletra de canvi de Lleonard de Johan a Luca del Sera.

24-IX-1398

Senyor meu, certific-vos com huy rebí 1 letra de Johanet, en la qual ma feyt saber quem tramet diverses robes, de que, senyor, he agut gran plaer, e diu que ja engins vostres e quels don a Simon.
Item mes, senyor, vos certific com Johanet ma feyt saber que li trameta diners per què, senyor, per lo primer correu vos trametré 100 florins per un canbi, que pusque pagar totes aquexes robes que ha comprades.

28-IX-1398

...com vos diets que no li podets prestar diners totora que nagues mester, us certific, senyor, que jo us haguera trames 100 florins per canbi, mas sapiats que non trobe diners a València a grans penes. Però senyor, jo faré per manera que us trametré per via de canbi 100 florins los primers que trobiam ab canbi a d'or o ab quis vuylle.

2-X-1398

Senyor, certific-vos que us tramet 1 letra de canbi de 100 florins, la qual vos a conplir Gilardo Gentille a la usansa, e son per altres 100 florins que jo he donats açí a Agostí Ganbrí, per que, senyor, metets los en mon compte, e diets en Johan, quen faça compte a mi ab les robes que ha rebudes, car jo ne feyt compte a él.

8-X-1398

Senyor meu, certific-vos com a 2 d'Octubre vos tramis 1 letra de canbi ab una altra closa, la qual letra anava ab letres de Johan Sapardo, per la qual letra de canbi vos ha a complir a la usansa Gilardo Gentille 100 florins d'or e són per altres cent florins, que jo he donats açí a Agostí Ganbrí, per que, senyor, vos tramet la segona letra de canbi, que si per la primera no ha conplit, que per aquesta segona los vos complisque.

19-X-1398

Senyor meu, certific-vos com Simon ma dit que us trameta diners, per que senyor, vos certific que jo son estat fort maraveyllat que vos no hagats haguda 1 letra de canbi que us trametí a 2 d'Octubre, la qual vos devia complir Gilardo Gentille, la qual letra anava ab letres de X. Escarzo, per que, senyor, me soc molt maraveyllat com no la avets aguda. Axi matex senyor, vos trametí la segona letra de canbi ab letres d'en Pere Ramon. Axi matex senyor, si Dèu ho volia, ben deuriets aver rebuda 1 o altre, la qual letra, senyor, és de 100 florins e deu heser la letra en la letra de Johanet o en la vostra.

26-X-1398

Honrat senyor, certific-vos que us tramet la present letra de canbi de 40 florins, los quals, senyor, vos deu donar ací en Francesc Barseló, e açò per altres 40 florins que jo us, senyor, e dat ací a Jacme de Casanobes, per que, senyor, de present quels ajats rebuts, prec-vos los metats en mon compte, axí, senyor, com avets fet dels 100 que us donà Gilardo Gentille.